

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Випуск 20

Рівне – 2010

**СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**

Нагірний Віталій (Краків, Польща)	3
Ятвязький похід галицько-волинських князів 1248/49 року: перебіг і результати	3
Ващук Дмитро (Київ)	6
Пограниччя у Великому князівстві Литовському: від конфлікту до правового вирішення	6
Бартош Іван (Ніжин)	8
Татарський фактор у Литовсько-Московському протистоянні (1474–1480 рр.)	8
Денисюк Василь (Луцьк)	10
Волинський селянин проти польського шляхтича: соціальна природа конфлікту у Луцькому повіті в 1795–1860 рр.	10
Трофімук Тетяна (Луцьк)	13
Удосконалення законодавчої бази виконання рекрутської повинності єврейським населенням Правобережної України у 20–50-х рр. XIX ст.	13
Гальчинський Богдан (Київ)	17
Формування засад демократичного світогляду М. В. Лисенка в умовах українського національного відродження середини XIX ст.	17
Желізняк Василь (Кременець)	20
Губернатор в системі управління Правобережної України	20
Буліга Микола (Луцьк)	22
Юридичне забезпечення виборів до Державної Думи царської Росії (за матеріалами Волинської губернії)	22
Іваненко Оксана (Київ)	25
Участь учених-природознавців Харківського університету в міжнародних наукових форумах на початку XX ст.	25
Хома Іван (Львів)	28
1-ий полк Січових Стрільців під командуванням С. Коновальця (березень–квітень 1918 р.): від створення до розформування	28
Мягка Ольга (Миколаїв)	32
Національно-культурний розвиток польської національної меншини Південної України в 20-х рр. XX ст.	32
Терещук Марія (Рівне)	35
Здобуття вищої освіти українцями Галичини у 1919–1924 роки	35
Гуменюк Оксана (Рівне)	38
Церковні процеси на початку Другої світової війни в новоприсланих землях (вересень 1939–червень 1941 рр.)	38
Кокоско Федір (Миколаїв)	41
Колабораціонізм в роки війни. Військові формування в складі вермахту і військ СС	41
Лахно Віта (Полтава)	43
Місцева окупаційна преса Полтавщини про виїзд і перебування української робочої сили в країнах Третього Райху	43
Маринченко Ганна (Миколаїв)	46
Релігійно-церковне життя у Південній Україні в повоєнний період	46
Бойко Вікторія (Луцьк)	48
УРСР в структурах ООН у післявоєнні роки	48
Ревенко Віра (Миколаїв)	51
Організація і діяльність сільської художньої самодіяльності повоєнного періоду в Південній Україні (1945–1955 рр.)	51
Лахно Олександр (Полтава)	54
Партійно-державна репресивна політика щодо Співки Церков ЄХБ у 1960–1980-их роках	54
Середюк Тетяна (Івано-Франківськ)	57
Вплив еміграційних процесів на родинні відносини українського населення в кінці XX – початку XXI століття (на прикладі Івано-Франківської області)	57
Ніжник Альона (Рівне)	60
Правове становище пізнопротестантських конфесій на українських землях у другій половині XIX – початку XX ст.	60
Грилич Світлана, Білявцева Ольга (Рівне)	63
Бібліографія культури України доби незалежності як основа підготовки фахівців-культурологів (на прикладі фондів наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету)	63
Буліга Ірина (Рівне)	68
Державно-конфесійні відносини в Україні: проблеми та перспективи	68
Коржик Ольга (Луцьк)	71
Роль державних структур у реалізації міграційної політики на Волині	71

УДК 94(477) «1248/1249»

Віталій Нагірний, доктор історії, асистент Інституту історії
Ягеллонського університету

ЯТВЯЗЬКИЙ ПОХІД ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИХ КНЯЗІВ 1248/49 РОКУ: ПЕРЕБІГ І РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття присвячена дослідженню походу галицько-волинських князів проти ятвягів у 1249/49 році. Автор намагається відтворити перебіг військової акції Романовичів та з'ясувати її наслідки. В праці відстоюється погляд, згідно з яким наслідком походу Данила і Василька у Ятвязьку землю стало заключення військового союзу з ятвягами і утворення Ятвязького католицького єпископства яке залишалось під протекторатом Романовичів до 1252 року.

Ключові слова: галицько-волинські князі, Данило і Василько Романовичі, Ятвязька земля, ятвяги.

В статье исследуется поход галицко-волинских князей против ятвяжских племен в 1249/49 году. Главное внимание посвящено ходу военных действий и результатам военной акции Романовичей. Автор делает вывод о том, что в следствие похода Даниила и Василька в Ятвяжскую землю, между галицко-волинскими князьями и ятвягами было заключено союзное соглашение. Еще одним результатом военной акции Романовичей стало создание Ятвяжского католического епископства, которое существовало под протекторатом русских князей до 1252 года.

Ключевые слова: галицко-волинские князья, Даниил и Василько Романовичи, Ятвяжская земля, ятвяги.

The article investigates the campaign of Galician-Volyn princes against the yatvyags' tribes in 1249/49 year. The main attention is devoted to the course and the results of military action of the Romanovichs. The author concludes that, in consequence of a campaign of Daniel and Vasilko in Yatvyazky Land the union agreement between the Galician-Volyn princes and yatvyags was signed. Another result of military action of the Romanovichs was the creation of the Yatvyazky Catholic Diocese, which has been existed under the protectorate of the Russian princes up to 1252.

Key words: Galician-Volyn princes, Daniel and Vasilko Romanovichs, Yatvyazky Land, yatvyags.

У другій половині 40-х років XIII століття важливу роль у зовнішній політиці галицько-волинських князів почала відігравати «ятвязька проблема»¹. До 1245 року Данило і Василько Романовичі, зайняті боротьбою за поширення свого контролю на Галич, обмежувались тільки організацією оборони від ятвяжських нападів на Волинь². Однак після перемоги під Ярославом (17 VIII 1245) ситуація змінилась корінним чином. Остаточне підпорядкування Галича, врегулювання відносин із Бату-ханом та західними сусідами³ дозволило Романовичам активізувати свою північну політику і перейти до наступальних дій по відношенню до ятвяжських племен. Її головною метою стало, з одного боку, забезпечення північних кордонів держави Романовичів, а з іншого – поширення їх контролю на Ятвязьку землю. До реалізації другого завдання Данила і Василька підготували спроби інших політичних сил – Німецького ордену, литовського правителя Мендого та куявського князя Конрада Казимировича – поставити під свій контроль ятвязькі племена. Внаслідок вище згаданих причин політика руських князів по відношенню до Ятвязької землі набрала яскраво вираженого експансивного характеру. Однак, проводячи активні військові і дипломатичні акції на інших напрямках галицько-волинські правителі не завжди могли виділити більші сили для підкорення Ятвягії. У зв'язку з цим, починаючи із середини 40-х рр. XIII століття, спостерігається їх тісна співпраця із «ятвязькому питанню» із сусідніми польськими князями, передусім із мазовецьким Земовитом Конрадовичем⁴, пов'язаним із Романовичами політичним та династичним союзом⁵. Одним із таких спільних акцій став русько-польський похід проти ятвягів взимку 1248/49 року⁶.

Підготовку до військової акції проти північних сусідів Романовичі розпочали із дипломатичних кроків. У 1247 році вони звернулись до Апостольської Столиці з проханням надати їм у «вічне посідання» землі, здобуті ними не тільки в минулому, але і в майбутньому. Папа прихильно відіісся до прохання руських князів і вже 27 серпня 1247 року видав буллу у якій інформував Данила і Василька про взяття їх, а також їхніх теперішніх та майбутніх володінь під опіку престолу св. Петра⁷. Одночасно, галицько-волинські правителі намагались нейтралізувати претензії інших політичних сил до ятвяжських земель,

¹ Ятвязька земля знаходилась між середнім правобережжям річки Нарви та середнім лівобережжям річки Німан і була заселена племенами ятвягів. В руських літописах ці землі окреслялись як «твезь». Натомість у латиномовних творах зустрічаємо назви «Poloxia» і «Sudowia».

Детальніше про це, див.: Нагірний В. Ятвязька проблема в зовнішній політиці Данила Галицького // Археологія та етнологія Східної Європи: матеріали і дослідження. – т. 3. – Одеса, 2002. – с. 227.

Детальніше про це, див.: Nagirnyy V. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198/99-1264 (в друці).

² Згідно інформації Галицько-Волинського літопису, спільна русько-мазовецька вилправа проти ятвягів планувалась ще за життя батька Земовита, Конрада Казимировича. Вона мала відбутись у першій половині 1247 року, однак на перешкоді її здійсненню стали погодні умови, див.: Ипатьевская летопись // Полное Собрание Русских Летописей [дальі: ПСРЛ]. – т. 2. – Санкт-Петербург, 1908. – стб. 808.

Детальніше про це, див.: Dąbrowski D. Polityka koligacyjna Daniela i Wasylka Romanowiczów // A se ego srebro. Zbiernik prac na posnamy chęna korespondenta NAW Ukrainy Mikoli Fedorowicza Kotlара z okazji його 70-річчя. – Київ, 2002, s. 149; Nagirnyy V. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198/99-1264 (в друці).

³ Ипатьевская летопись // ПСРЛ. – т. 2. – Санкт-Петербург, 1908. – стб. 810-813.

⁴ Documenta Pontificum Romanorum Historiam Ucrainae Illustrantia (1075-1953) [дані: DPRHUI] / ed. A. Welykyj. – t. 1: 1075-1700. – Roma, 1953. – nr. 20.

Детальніше про це, див.: Нагірний В. Переговори між галицько-волинськими князями і римською курією в 1246-1248 рр.: новий погляд на проблему // Княжа доба. – т. 5. (в друці).

зокрема Німецького ордену. Дані старання теж увінчалися успіхом, наслідком чого стала була Інокентія IV у якій він забороняв рицарям набувати земельні володіння на території держави Романовичів без згоди самих князів⁸.

Досягнувши бажаного дипломатичного результату галицько-волинські князі вирішили до конкретних кроків, спрямованих на захоплення ятвязьких земель. Вже у 1248 році їм вдалось організувати велику русько-польську коаліцію скеровану проти північних сусідів. До неї ввійшли: Данило і Василько Романовичі, краківський правитель Болеслав Встидливий, мазовецький князь Земовит Конрадівич та половці⁹. Взимку 1248/49 року війська союзників рушили в Ятвязьку землю¹⁰.

Галицько-Волинський літопис дозволяє досить детально відтворити перебіг походу. Із нього відомо, що обидва Романовичі особисто відправились у похід. В їх війську знаходились також контингенти половців, які перебували на службі у руських князів. Безпосередню участь в акції взяв також мазовецький князь Земовит. Натомість Болеслав Встидливий прислав ятвяги під керівництвом воеводи Сула і Сігнева. Руські війська зустріли у Дорогічній Встидливий упрямий протест. Військові дії розпочали після переїзду союзників через річку Нарев. Першими удари з боку русько-польських сил завдали злішці¹¹. Однак, захопити ятвягів зенацька не вдалось. Необдумані дії Земовита і краківських воєначальників дозволили ятвязьким вождям вже до кінця першого дня військовий дії організувати оборону¹². Крім того, така поведінка польських союзників викликала роздратування Романовичів і спричинили серйозні непорозуміння між руськими князями та Земовитом. Цю ситуацію одразу ж вирішили використати вожді ятвягів. Вже ввечері того ж дня «собрався . все землі отвеская . и прислаша Данилоу Небеста» з пропозицією «оставь намъ Ляхы . а самъ поиди мирешъ . изъ земли нашея»¹³. Однак Данило не погодився на це, і вирішив продовжити похід. В свою чергу, ятвяги спробували перейняти ініціативу і організували нічну атаку на польський табір. Їх натиск був настільки сильним, що мазовецькі війська опинились перед загрозою повного знищення і тільки вчасна допомога присланих Данилом руських лучників переломила ситуацію і дозволила відбити напад¹⁴.

Активні військові дії продовжились наступного дня. Данило Романович розділив свої війська на кілька частин. Він сам, разом із загонами краківського князя Болеслава Встидливого, вирішив атакувати ятвягів, натомість Василько із Земовитом залишилися охороняти табір. Тили руських військ прикривали половці. Розділення союзних сил на кілька частин знову використали ятвяги: Вони дозволили віддалитись основним руським силам на чолі із Данилом і нанесли удар по військам Василька та Земовита. Літописець зазначив, що «быся брань лютая межки имая падаюшымъ же о обонхъ много»¹⁵. Як слідує з руського джерела, тільки вчасне повернення Данила Романовича із основними військами дозволило нанести ятвягам сильний удар після якого почався їх відступ з поля бою. Руські війська переслідували відступаючого противника від річки Нарев до річки Олег. При переправі через річку Олег ятвяги ще раз спробували затримати наступаючі руські війська, однак їх опір було зломлено і вони знову були змушені відступити¹⁶.

Після даної вперше військовій дії почала спадати. Незважаючи на певну перевагу, Романовичам не вдалось одразу ж розвинути свій успіх. Переслідування ятвягів перешкодив брак добрих провідників, що призвело до того, що русько-польські війська заблукали. Тільки з допомогою одного із полонених ятвягів їм вдалось досягнути річки Лих¹⁷. Тут дорогу їм знову заступили ятвяги, на допомогу яким прибули пруси і борти. Як інформує літописець, обидва війська вже були вишуквані до бою, але до самої битви так і не дійшли. Ятвяги та їх союзники відступили, а русько-польські війська не стали їх переслідувати і вирушили в напрямку Візни. Там вони переправились через річку Нарев, що ознаменувало завершення походу¹⁸.

В історичній науці домінує погляд, що похід 1248/49 року, крім військової здобичі, не приніс жодних практичних результатів¹⁹. Але, таке твердження є надто спрощеним і не зовсім відповідає історичній дійсності. Джерельні дані дозволяють припускати, що між Данилом Романовичем і вождями ятвягів була заключена певна угода. Як вже згадувалось вище, ятвяги ще в кінці першого дня військових дій пропонували Данилові вирішити справу мирним шляхом²⁰. Але, на особливу увагу заслуговує інформація літопису, де говориться, що після кількох сутичок ятвязькі загони, разом із союзниками їм притисли та бортами, шикувались до вирішальної битви із руськими військами. За даними літописця, обидва війська знаходились у повній

готовності і пещемь і якои трести і своо се прот ятвяги «воз» Згаданий м протистоант Василько за свідчити фа активно до: Мендовга²³. Романовича На кор князів до «: Болеслав В: польські кня «ятвязькі сп проект так незадоволен союзників. князем Мен

Похід неодноразо католицької ятвязьким « Данила у ? Видається . домініканец архієписко. двору Рома що даний « свідченням на зразок п відіченням 1252 року, і покинути я Важа поглядом, 3

⁸ DFRNHUJ / ed. A. Welykyj. – t. 1: 1075-1700. – Roma, 1953. – or. 21, 25. Детальніше про це, див.: Stopka K. Próby chrystianizacji Litwy w latach 1248-1263 // *Analacta Cracoviensia*. – t. 19. – 1987. – s. 43.

⁹ Ипатьевская летопись // ПСРЛ. – т. 2. – Санкт-Петербург, 1908. – стб. 810-811. Детальніше про специфіку політики Болеслава Встидливого і Земовита Конрадівича щодо ятвязьких племен, див.: Wróblewski R. Problem jaćwieski w polityce Bolesława Wstydliwego w latach 1248-1264 // *Acta Universitatis Lodzianis. Nauki Humanistyczno-społeczne. Seria 1*. – t. 72. – 1970. – s. 3-18.

¹⁰ Більшість дослідників датує даний похід зимою 1248/49 року. Див.: Грушевський М.С. Хронологія подій Галицько-Волинської літописи // *Записки Наукового Товариства Шевиченка*. – т. 41. – 1901. – с. 34; Paszkiewicz H. Z życia politycznego Mazowsza w XIII wieku (Rządy Ziemowita Konradowicza) // *Księga ku czci Oskara Haleckiego wydana w XXV-lecie jego pracy naukowej*. – Warszawa, 1935. – s. 210 і przyp. 4; Włodarski B. Rywalizacja o ziemie pruskie w połowie XIII wieku. – Toruń, 1958. – s. 36; Dymek B. Historia i kultura Mazowsza do 1526 r. – Żyrardów, 2005. – s. 70. Польський історик Г. Балутський припускає, що похід міг відбутись весною 1248 року, див.: Białuński G. Studia z dziejów plemion pruskich i jaćwieskich. – Olsztyn, 1999. – s. 97. Згаданий автор не звернув уваги на те, що весною 1248 року мазовецьким князем був ще Болеслав, старший брат Земовита. Натомість Земовит став князем не швидше як після 17 квітня 1248 року, див.: Jasiński K. Rodowód Piastów małopolskich i kujawskich. – Poznań-Wrocław, 2001. – s. 52-53. З огляду на це малоправдоподібно, щоб Земовит проводив самостійну акцію ще за життя старшого брата.

¹¹ Ипатьевская летопись // ПСРЛ. – т. 2. – Санкт-Петербург, 1908. – стб. 810. Злішці – одне із ятвязьких племен, яке займало територію на північ від Візни і Дорогочина. Детальніше про це, див.: Kamiński A. Jaćwież, terytorium, ludność, stosunki gospodarcze i społeczne. – Łódź, 1953. – s. 97-117.

¹² Як інформує Галицько-Волинський літопис, поляки, захопивши верше село злішці, одразу ж запалили його, що послужило для ятвягів сигналом про напад і стб. 810.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само. – стб. 810-811.

¹⁵ Там само. – стб. 811.

¹⁶ Там само. – стб. 811-812.

¹⁷ Там само. – стб. 812-813.

¹⁸ Там само. – стб. 813.

¹⁹ Див. наприклад: Paszkiewicz H. Z życia politycznego Mazowsza w XIII wieku (Rządy Ziemowita Konradowicza) // *Księga ku czci Oskara Haleckiego wydana w XXV-lecie jego pracy naukowej*. – Warszawa, 1935. – s. 210; Włodarski B. Rywalizacja o ziemie pruskie w połowie XIII wieku. – Toruń, 1958. – s. 36; Białuński G. Studia z dziejów plemion pruskich i jaćwieskich. – Olsztyn, 1999. – s. 99; Bartnicki M. Polityka zagraniczna księcia Daniela Haleckiego w latach 1217-1264. – Lublin, 2005. – s. 172.

²⁰ Ипатьевская летопись // ПСРЛ. – т. 2. – Санкт-Петербург, 1908. – стб. 810.

²¹ Там само.

²² Там само.

²³ Там само.

літописця і

24) ятвязьких з а

25) Ипатьевски

26) Wróblewski

Seria 1. – t. 72

27) Włodarski E

28) В наступні

Детальніше г

1980. – nr 2. –

29) Детальніше

дружні).

30) Prochaska A

l. 2. – Wars.

latach 1250-63

«Descriptione

19. – 1987. –

Szymańskiem

książkami ha

narodzi 755-1

danu proble

31) Vetera Mor

początku 50-x

54. – 1979. –

32) Stopka K. P

33) Там само.

34) Там само.

готовності до бою: «наоутро о же пригвавьшимъ к нимъ Проусомъ и Бортомъ и воємъ же всимъ съседшимъ и вороужьшимся нешлемъ исо стана щите же ихъ яко зарю бес я шоломъ же ихъ око слонцо восходящюу копиемъ же ихъ дръжачимъ в роукахъ яко хръсти мнозиє стрелчемъ же обаполь идеущимъ ся и держачимъ в роукахъ рожанци свои и напожвинимъ на не стрелы свои се протви ратнямъ. Данилови же се на коне седящю и воу редящю»²¹. Однак, до самої битви так і не дійшло, оскільки згаданий момент надзвичайно цікавий. Вважаю, що цитований фрагмент літопису може свідчити на користь того, що протистояння між Романовичами і ятвягами було розв'язане мирним шляхом. Видається дуже правдоподібним, що Данило і Василько заключили з вождями ятвягів якийсь договір, а можливо, що і військовий союз. На користь такого припущення може свідчити факт, що аж до 1252 року руські князі не проводили жодних військових акцій проти своїх літвінських сусідів, а ятвяги активно допомагали Романовичам та союзним їм володцям князям Товтивілові і Едивітові проти литовського князя Мендовга²². Тільки після того, як в 1252 році син Мендовга Войшелк перекупив ятвягів, союзні відносини між ними і Романовичами були зірвані, одразу після чого Данило організував новий великий похід в Ятвягію²⁴.

На користь такої гіпотези свідчить ще ряд фактів. Цікаво, що після даного походу різко змінилось ставлення польських князів до «ятвязької проблеми». Вже в грудні 1248 року (правдоподібно одразу ж після повернення з виправи проти ятвягів) Болеслав Встидливий і Земовит Конрадівич зустрілись в Іновлодзі з куявським князем Казимиром²⁵. Під час цієї зустрічі польські князі обговорювали не тільки проблему випадання назимовського князя Конрада Казимировича, але розглядали також «ятвязькі справи». Результатом зустрічі стало випрацювання мимовільного плану дій в даному напрямку²⁶. Даний політичний проект так і не було реалізовано на практиці²⁷, але сам факт його появи може свідчити про те, що Болеслав і Земовит були незадоволені із співпраці з руськими князями, які, швидше за все, заключили договір із ятвягами без участі своїх польських союзників. Договір Романовичів з вождями ятвягів міг бути також однією з причин зриву мирних стосунків з литовським князем Мендовгом, що відбулось одразу ж після повернення Данила і Василька з походу в Ятвягію²⁸.

Похід Романовичів в Ятвягію взимку 1248/49 року міг мати ще один важливий наслідок. Польські історики вже неодноразово звертали увагу на те, що військова акція руських князів могла бути пов'язана із утворенням Ятвязького католицького єпископства²⁹. Відомо, що воно було створене якраз у 1248 році, коли пруський архієпископ Альберт призначив ятвязьким єпископом домініканця Генрика³⁰. Генрик разом із своїм товаришем Олексієм в 1246 році перебував при дворі Данила у Холмі в якості папського посланця і брав активну участь у переговорах між Романовичами та Інокентієм IV. Видається дуже правдоподібним, що під час перебування на Русі Генрик здобув прихильність Данила. В тому ж році домініканець разом із руським посольством відправився назад до Ліону. Правдоподібно, що тоді ж він познайомився із архієпископом Альбертом, разом з яким у черговий раз прибув до Холму. Цікаво, що якраз після візиту Альберта і Генрика до двору Романовичів, домініканець став ятвязьким єпископом, а Данило розпочав організацію походу проти ятвягів³¹. Вважаю, що даний факт може вказувати на тісний зв'язок князя із справою християнізації Ятвягії. Як слушно зазначив К. Стопка, свідченням того, що Генрик опирався на руську допомогу може бути уживана ним в офіційних документах назва «Jatwesonia», на зразок руського «Ятвязь», а не «Poleskia» чи «Suđowia», як називали Ятвязьку землю поляки чи німецькі рицарі³². Можна повністю погодитись із руськими дослідниками у тому, що місця Генрика в Ятвягії під патронатом Данила і Земовита в 1252 році, коли ятвяги розірвали союз із галицько-волинськими князями, внаслідок чого єпископ і його оточення змушені були покинути ятвязькі землі³³.

Вважаю, що подані вище міркування та аргументи не дозволяють погодитись із поширеним в історичній літературі поглядом, згідно із яким похід Романовичів проти ятвягів у 1248/49 році не мав поважних політичних наслідків.

²¹ Там само. – стб. 813.

²² Там само.

²³ Там само. – стб. 815-819. Загострення стосунків Мендовга з ятвягами розпочалось ще в 1246-1248 рр., що було зумовлено амбітними планами литовського князя і його намірами поставити під свій контроль всі балтійські племена. Детальніше про це, див.: Powierski J. Rola Jałowczy w walce ludów bałtyjskich z agresją krzyżacką // Rocznik Białostocki. – t. 14. – 1981. – s. 95-96.

²⁴ Ипатьевская летопись // ПСРЛ. – т. 2. – Санкт-Петербург, 1908. – стб. 820.

²⁵ Wróblewski R. Problem jawieński w polityce Bolesława Wstydliwego w latach 1248-1264 // Acta Universitatis Lodzianae. Nauki Humanistyczno-społeczne. Seria I. – t. 72. – 1970. – s. 8.

²⁶ Włodarski B. Rywalizacja o ziemię pruskie w połowie XIII wieku. – Toruń, 1958. – s. 38.

²⁷ В наступні роки Болеслав і Казимир намагались розв'язати «ятвязьку проблему» через підтримку місіонерської діяльності серед ятвязьких племен. Детальніше про це, див.: Powierski J. Polityka bałtyjska książąt polskich w połowie XIII wieku (koncesje Innocentego IV) // Kwartalnik Historyczny. – t. 87. – 1980. – nr 2. – s. 329-331.

²⁸ Детальніше про відносини Романовичів із Мендовгом, див.: Nagirnyy V. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198/99-1264 (в друці).

²⁹ Prochaska A. Dwie koronacje // Przegląd Historyczny. – t. 1. – 1905. – nr 2. – s. 202; Lowmiański H. Studja nad początkami społeczeństwa i państwa litewskiego. – t. 2. – Warszawa, 1932. – s. 316; Powierski J. Świętopelk Gdański i Kazimierz Kujawsko-Lęczycki w rywalizacji z Zakonem Krzyżackim o ziemię Bałtyjskie w latach 1250-52 // Rocznik Gdański. – t. 41. – 1981. – s. 40; Stopka K. Misja wewnętrzna na Litwie w czasach Mendoga a zagadnienie autorstwa «Descriptiones terrarum» // Nasza Przeszłość. – t. 68. – 1987. – s. 256-257; Hořo J. Průběh christianizace Litvy v letech 1248-1263 // Analecta Cracoviensia. – t. 19. – 1987. – s. 42-46; Wenta J. Do Goga z Magog. Głos w sprawie autorstwa Descriptiones terrarum // Droga Historii. Studia ofiarowane prof. Jozefowi Szymańskiemu w 70. rocznicę urodzin. – Kraków, 2001. – s. 35. Див. також: Nagirnyy V. «Cupientes tuis votis annuere»: kto był inicjatorem rokowań między książętami halicko-wołyńskimi a Stolicą Apostolską w połowie lat 40-ych XIII wieku? // Дрогоичинь 1253. Матеріали Міжнародної наукової конференції з нагоди 755-ї річниці коронації Данила Романовича. – Івано-Франківськ, 2008. – s. 141. Щодо української історіографії, то вона повністю оминула увагою дану проблему.

³⁰ Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae / ed. A. Thelmer. – t. 1. – Romae, 1860. – nr. 98. Про діяльність католицьких місіонерів серед ятвягів в 40-х і на початку 50-х рр. XIII століття розповідає також «Descriptiones terrarum», див.: Colker M. L. America rediscovered in the Thirteenth Century? // Speculum. – t. 54. – 1979. – October. – s. 721, 723.

³¹ Stopka K. Misja wewnętrzna na Litwie w czasach Mendoga a zagadnienie autorstwa «Descriptiones terrarum» // Nasza Przeszłość. – t. 68. – 1987. – s. 256-257.

³² Там само. – s. 257.

³³ Там само. Детальніше про це, див.: Nagirnyy V. Polityka zagraniczna księstw ziem halickiej i wołyńskiej w latach 1198/99-1264 (в друці).

я IV у якій він
ретних кроків
гельської коаліції
ицьку Болесла
или в Ятвязьку
ло, що обидва
али на службі у
ились у землі
о-польських син
восначальників
така поведінка
ми князями та
однак отескала
Однієї Данило
нізували нічну
юзою повного
ти напад¹⁴.
истин. Він сам
із Земовитом
частин знову
р по військом
15. Як слідує з
ятгам сильний
Іарев до річки
їх опір було.
им не вдалось
о, що русько-
Гут дорогу їм
ка вже були
ка не стали їх
о завершення
: практичних
і дозволяють
це, ятвяги ще
збливу увагу
і прусами та
иць у повній

ch 1248-1263 //
юго і Земовита
та Universitat.
иси // Записки
onradowicza) //
emie pruskie w
Г. Бялуцький
. 97. Згаданий
тав князем не
і огляду на це
ніч від Візні і
сигналом про
кт-Петербург,
kiego wydania
36; Białostka
1217-1264. –